

47-Necip Fazıl Kısakürek ve Mihail Yuryeviç Lermontov'un şiirlerinde yalnızlık

Fatih YAPICI¹

APA: Yapıcı, F. (2020). Necip Fazıl Kısakürek ve Mihail Yuryeviç Lermontov'un şiirlerinde yalnızlık. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 774-790. DOI: 10.29000/rumelide.835366.

Öz

Şiir dilin süsüdür, dile en güzel elbiselerini giydirmektir. Şiir, bir dilin edebi kabiliyetlerini gösteren en önemli unsurlardan biridir. Şairler dili en etkili kullanan kişiler arasındadır, duygularını dilin olanakları çerçevesinde en gösterişli biçimde aktarmaya çalışırlar. Bu açıdan şiir, kültür aktarıcısı özelliği olan dilin müstesna bir işlevidir. Şairler içinde yaşadıkları toplumun sevinç ve üzüntülerini, milli birlik ve beraberliğini, tarih ve çeşitli zaman kesitlerini yazdıkları şiirler aracılığıyla kayda geçirir ve gelecek nesillere aktarırlar. Şiirin toplumsal yönünün yanı sıra bireysel olarak şairin ruh dünyasını yansıtmaya özelliği de dikkat çekicidir. Bu açıdan şiirler şairin dünyasına açılan birer kapıdır. Yalnızlık duygusu, birçok şairin eserlerinde dokundukları başlıca temalardan biridir. Yalnızlık duygusunun türleri çoktur; bulunduğu topluma yabancı olmaktan ve alışmamaktan, yabancı bir ülkede olmaktan, kültür çatışmasından ya da sadece çalışma temposundan kaynaklanan yalnızlık gibi. Şairlerin yaşadığı yalnızlık ise çok daha başkadır. Onlar, zaten şair oldukları için yapayalnızdırlar. Kalabalıklar içinde olabilirler ancak sıra dışı bir farkındalığa sahip oldukları için hep diğer kalabalıklardan ayrılmak zorundadırlar. Söz konusu şair yalnızlığının, iki farklı zamanda yaşamış ve farklı coğrafyalarda, farklı dillerde şiirler yazmış Necip Fazıl Kısakürek ve Mihail Yuryeviç Lermontov'un şiirlerinde nasıl işlendiği bu çalışmanın konusu olmuştur. Karşılaştırmalı incelememizin sonucunda ortak duyguların şiirlerde zamana ve mekâna bağlı olarak farklı imgelerle anlatıldığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Necip Fazıl, Lermontov, yalnızlık, şiir, şair yalnızlığı, kültürlerarası farklılıklar

Loneliness in the poems of Necip Fazıl Kısakürek and Mikhail Yuryevich Lermontov

Abstract

Poetry is the ornament of language and it dresses language in its most beautiful clothes. Poetry is one of the most important elements demonstrating the literary abilities of a language. Poets are among the most effective users of language, they try to convey their emotions in the most ostentatious way within the context of the possibilities of language. In this respect, poetry is an exceptional function of the language, which has the characteristic of conveying culture. Poets keep in their minds the joys and sorrow, national unity and solidarity, history and various time periods of the society that they live in through their poems and transfer them to the next generations. In addition to the social aspect of poetry, it's also striking that it reflects the spirit world of the poet individually. In this respect, poems are a gateway to the poet's world. The feeling of loneliness is one of the main themes, mentioed by many poets in their works. There are many types of feeling of

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ankara, Türkiye), fatih.yapici@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3926-6984 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 05.09.2020-kabul tarihi: 20.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.835366]

loneliness, such as loneliness occurring due to being unfamiliar with and not getting used to the society that they live; due to being in a foreign country, culture conflict and work tempo. The loneliness that poets experience is much more different. They are all alone because they are poets. They may be in crowds, but because they have an extraordinary awareness, they always have to be separated from people. The subject of this study is how the poet's loneliness is mentioned in the poems of Necip Fazıl Kısakürek and Mikhail Yuryevich Lermontov, who lived in two different times and wrote poems in different geographies and different languages. As a result of our comparative analysis, it is seen that common feelings are described in poems with different images depending on time and place.

Keywords: Necip Fazıl, Lermontov, loneliness, poetry, poet loneliness, cross-cultural differences

Giriş

Karşılaştırılmalı edebiyat çalışmalarının temel amacı, "ötekini" tanımlamak olsa gerek. İnsanlar, kendilerini tanımlamak amacıyla dikkate aldıkları temel kıstaslardan biri, kendini öteki bağlamında tanımlamak olmuştur. Bu yüzden, karşılaştırılmalı edebiyat çalışmalarının önemi açıktır. Bir kültür ürünü olan edebiyat aracılığıyla iki kültürün karşılaştırılmasının yapılması, en başta kişinin kendi kültürünün durduğu yeri tespit etmesi anlamına gelmektedir. Dil, konuşulduğu toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, dilin en mükemmel ürünü olan edebiyatın karşılaştırılmalı çalışmalarla incelenmesi, kültürlerarası iletişim açısından önemlidir. Edebiyat incelemeleri, sanatçının sanatı hakkında bilgi verdiği gibi, sanatçının yaşadığı kültür hakkında da bilgi verir. Bunun nedeni, Şair ve yazarların yaşadıkları toplumdan etkilenmeleridir. Her bir sanatçı, toplumun aynası gibidir. Her biri toplumun ayrı bir özelliğine ışık tutmaktadır, içinde yaşadıkları toplumun dünya görüşünü eserlerinde aktarmaktadırlar. Sanatçılar, toplumsal özellikleri yansıtırırken, benzer yollardan eserlerini üretirler. Esin kaynağı ne olursa olsun her sanatçı, eserini ortaya koyarken aynı insanî duygulardan hareket etmektedir. Sanatçı dehası diyebileceğimiz bu olgu, sanat eserini üreten temel etkidir. Böylece farklı coğrafyalarda, aynı duygular, kendine özgü yöntemlerle sanatçılar tarafından ortaya konmaktadır. Öyle ki bu sayede dil çiftleri arasında çeviri mümkün olabilmektedir. Diller çok fazla ve farklı olmakla birlikte her toplumda kavramlar ve anlamlar benzerdir. Çalışmamızın temel hipotezi bu yöndedir.

Türk ve Rus edebiyatlarının iki güçlü kalemi Necip Fazıl Kısakürek (26 Mayıs 1904-25 Mayıs 1983) ve Mihail Yuryeviç Lermontov (3 Ekim 1814-15 Temmuz 1841) ayrı zamanlarda, ayrı mekânlarda yaşamış iki ayrı sanatçıdır. Her iki sanatçı da yaşadıkları zaman ve mekândaki farklılıklara rağmen birçok ortak özelliğe sahiptir. Bu çalışmanın amacı, farklı zaman ve mekânlarda yaşamış sanatçıların, bir duyguyu eserlerinde ele alışlarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Bu sayede her iki kültürün kendine has yönleri vurgulanmakla birlikte aslında yazarların, insanlığın paylaştığı ortak duygular üzerinden anlaşılmasının o kadar da zor olmadığını göstermektir. Çalışmamızda önce Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde yalnızlık, sonra da Mihail Yuryeviç Lermontov'un Şiirlerinde yalnızlık konusu ele alınacaktır. Son bölümde ise ulaşılan sonuçların bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Çalışmamızda nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmamıza konu olan Şairlerin Şiir kitapları taranarak yalnızlıkla ilgili Şiirleri incelenmiştir. İnceleme sonucu elde edilen bulgular daraltılmış ve konumuza açıklık getiren Őiirlerle sınırlandırılmıştır. Lermontov'un Şiirleri Rusçadan tarafımızca Türkçeye çevrilmiştir. Elde edilen veriler, yani Şiirler içerik açısından incelenmiştir. Şiirlerin yanı sıra incelenen yazarlar hakkında daha önce yazılan makaleler taranmıştır. Çalışmada

karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi karşılaştırma, en az iki olgunun seçilerek birbirleri ile olan ilişkilerinin belirlenmesidir. Bu ilişkiler temelde benzer ya da farklı, birleşen ya da ayrılan noktaların belirlenmesi kapsamında kurulmaktadır. Belirli bir zihin çerçevesinde kurulan karşılaştırma amaç değil araç olmalıdır. Bahtin, metinlerin diğer metinlerle karşılaştırılarak var olduğunu şu ifadelerle açıklar: “Metin sadece diğer bir metne (kontekste) dokunarak yaşar. Sadece bu dokunma noktasında ileriye ve geriye aydınlatan, söz konusu metni diyalogla birleştiren ışık parlar.” (Bahtin, 1974: 384). Bu bakımdan karşılaştırma, araç olarak kullanılır ve bu sayede bilgiye, ötekinin bilgisine ulaşılmaya çalışılır. Gürsel Aytaç ise karşılaştırmalı edebiyat bilimini şöyle tanımlar: “...karşılaştırmalı edebiyat bilimi, Batı dillerindeki terimi ile komparatistiktir. Görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, bu farklılığın nedenleri üzerine yorumlar getirmektir.” (Aytaç, 1999: 15). Çalışmamızda ülkemizin tanınmış şair ve yazarlarından Necip Fazıl Kısakürek ile ünlü Rus sanatçı Mihail Yuryevich Lermontov’un sanatında yalnızlık teması karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek’in şiirlerinde yalnızlık

“Yalnızlık” duygusunun tanımı, aşkın tanımı gibi, yalnız kalan insan sayısı kadar çoğaltılabilir. Değişik biçimlerde tezahür edebilen bu duygu, genel anlamda kişinin diğer insanlardan ve etrafını saran dünyadan bir şekilde uzaklaşması ya da onlar tarafından uzaklaştırılması anlamına gelir. Dünyayı algılamada sıradan insanlara göre farklı yaklaşımlar sergileyen ve bu özellikleri sayesinde özel konuma ulaşan sanatçıların, sadece bu açıdan bakıldığında bile yalnızlık konusunu eserlerinde işlememeleri olanaksızdır. Söz konusu sanatçı yalnızlığını, onu bir kılavuz mertebesine koyan Necip Fazıl şu sözlerle ifade eder: “*Şiir, mutlak hakikati aramakta, fevkalade sarp ve dolambaçlı, fakat kestirme ve imtiyazlı bir keçi yoludur. Oradan kalabalıklar değil, gözcüler, işaret memurları ve kılavuzlar geçer. Şiir söyleyen, onu gerçek söyleyen, kılavuzdur*” (Kısakürek, 2015: 473).

Necip Fazıl’ın yalnızlığı, onu belki de “Sultanü’ş-Şuarâ” derecesine yükselten duygudur. Bir yalnızlık şiiri olan “*Kaldırımlar*” (1927) ile şair olarak büyük heyecanla adından söz ettiren sanatçı, daha sonra tiyatro, hikâye, roman gibi edebiyatın farklı türlerinde eserler vermiş üretken bir yazar olur. Edebî eserlerinin yanı sıra fikrî eserler de veren yazar, halâ günümüz fikir dünyasında güçlü bir yer etmeye devam etmektedir. Hayatı boyunca yalnız başına arayış içinde gördüğümüz ünlü şair, bu yalnızlığını özellikle ilk dönem şiirlerinde anlatır. Necip Fazıl’ın hayatındaki değişimler, şiirlerine yansır. İlk dönem şiirlerinde, yazarın yaşadığı bohem hayatı görülür. Bu dönemdeki yalnızlığı, toplumdaki kaçma şeklinde ifade edilebilir. *Kaldırımlar* şiiri bunun en güzel örneğidir.

Şairin ilk dönem şiirlerinde görülen bu yalnızlık duygusu, hayatı boyunca kendisini bırakmaz. Çünkü şair, en başta bir şair olarak diğer sıradan insanların içinde yalnızdır. Üstelik Necip Fazıl gibi özgüveni yüksek, çağdaşları arasında her yönüyle takdir ettiği hiç kimsesi olmayan (Okay, 2005: 10) bir sanatçının, yalnız kalması kadar doğal bir şey olmasa gerek. Diğer yandan Necip Fazıl henüz yirmi dört yaşında iken *Kaldırımlar* Şairi olarak anılmaya başlamış ve şöhreti yakalamıştır. Aslında bu olayın görünen yüzüdür. Görünmeyen yüzünde ise şairin hayatı boyunca yaşadığı fikir çilesi vardır.

Aylarca gezindim, yıkık ve şaşkın,
Benliğim bir kazan ve aklım kepçe.
Deliler köyünden bir menzil aşkın,
Her fikir içimde bir çift kelepçe (Kısakürek, 2015: 18).

dizelerinde olduğu gibi şair, hep bir arayış peşindedir.

Bir fikir ki, sıcak yarada kezzap,

Bir fikir ki, beyin zarında sülük.

Selâm, selâm sana haşmetli azap;

Yandıkça gelişen tılsımlı kütük (Kısakürek, 2015: 18).

Şairin bu fikir çilesi, onu yalnız bıraktığı kadar hayatındaki büyük değişikliklerin de sebebi olur. İlk dönem bohem hayatından sonra 1934 yılında Seyyid Abdülhakîm Arvasî ile tanışır. Bu tanışmanın sonrasında, şairin düşünce dünyasında tam aksi istikamette bir dönüşüm meydana gelir. Bu dönüşüm Kaldırımlar Şairi'nin artık yavaş yavaş Mistik Şair diye anılmaya başlanmasına neden olur. Aslında metafizik, şairin yaşamında hep vardır. Ancak bu dönemle birlikte Necip Fazıl, yönünü Doğu'ya çevirir. Bununla birlikte, Necip Fazıl'ın sanatında, kullandığı arı Türkçesinde, sonuna kadar savunduğu ve en güzel şekilde uyguladığı hece vezninde hiçbir değişiklik olmaz. Değişiklik tema noktasında görülür. Artık Necip Fazıl'ın şiirlerinde, Batının karşısına Doğu medeniyeti konulmaya başlar, Allah, insan, ilim, ruh gibi konular şiirlerine hâkim olur. Kaldırımlar Şairi'ni göklere çıkaran eleştirilenler, sanatçının sanatına olumsuz eleştiride bulunamamakla birlikte, Mistik Şair'i karalamak için uğraşırlar.

Sözü geçen değişim döneminden önce yayınlanan ilk kitapları *Örümcek Ağı* (1925) ve *Kaldırımlar'* (1928), bizim bu çalışmamızda ele aldığımız yalnızlık temasına sıkça rastladığımız şiirlerin bulunduğu kitaplardır. *Kaldırımlar* şiir kitabına ismini veren Kaldırımlar şiiri, aynı konu etrafında dönen bir üçlemidir. Paris'te yazılan şiir, Necip Fazıl'ın oradaki yalnız, kimsesiz, tutunacak bir dalı olmayan, umutsuz yaşantısının şiiridir. Şiir dörtlükler halinde, hece ölçüsüne uygun, duru bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. 14'lü (7+7) hece vezniyle yazılan şiirde çapraz kafiye kurgusu vardır. Necip Fazıl'ın şiirinin en önemli dil özelliği, gayet açık bir dil kullanmasına rağmen, kelime ve tamlama seçimleriyle okuyucuyu şaşırtan, düşündüren müthiş bir üslup yakalamasıdır. Açık üslubuna karşın asla yavan bir şiir olmayan Kaldırımlar şiiri, bu açıklık arkasında okuyanı derinlere sürükleyen, açık üslup ile derin mananın bir arada ilerlediği bir uyum yakalamıştır.

Kaldırımlar üçlemesinin ilk şiiri "Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;" dizesiyle başlar. İlk dörtlükte şair, yalnız başına, arkasına bakmadan yürüdüğu bir sokak tasviri yapar. Şairi yolun sonunda sanki bir hayal beklemektedir. Bu belki, yalnız başına karanlık bir sokakta olmanın neden olduğu bir sanrı, belki de korktuğu ancak kaçınılmaz olarak onu bekleyen sondur.

İkinci dörtlükte şair, biricik dostu kaldırımları tanıtır. Kaldırımlar, bulutlu ve kapkara gecede sokaktaki şairin tek dostudur. Tek dostu kaldırımlar olan bir adam... Şair, bu dörtlükte korku ve yalnızlık öğelerini ön plana çıkartır. Korku üçüncü dörtlükte kendini iyiden iyiye hissettirir. Şair, burada açıkça korkusunu ifade eder. Sanki her köşe başını devler tutmuş, evler ise, gözüne mil çekilmiş âmâ gibidir. Bu dörtlükte artık mekân tasviri daha da detaylandırılmış, okuyucu şairin yalnızlığına ortak olmaya başlamıştır. Şair imgeler aracılığıyla okuyucunun hayal dünyasında bir gerçeklik oluşturmayı başarır. Bu sayede, şair ile okur ortak duygularda buluşur.

Şiirin dördüncü kıtasında, kaldırımların şair için ne anlam ifade ettiğini anlarız:

Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;

Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.

Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır (Kısakürek, 2015: 157).

İlk dizeden kaldırımların çilekeş yalnızların sığınağı olduğunu anlıyoruz. Sonraki dizelerde ise şairin yalnızlığı ve kaldırımların yalnızlığındaki benzerlik anlatılmaktadır. Yazar, gece olunca insanların kaldırmı terk etmeleri ile kendi yalnızlığı arasındaki benzerliği vurgulamaktadır. Sonrasında gelen dördümlük, şairin yalnızlığının en somut ilanıdır. Bu dördümlükte şairin gündüzlerden kaçıp geceye sığındığı, kaldırımları yumuşak yataklara tercih ettiği anlatılır. Şair sabah olmasın, karanlık ve bu karanlık gecede yalnız yolculuğu hiç bitmesin istemektedir. Dolayısıyla şair, kaldırımlarla sadece kader ortaklığı kurmaz, aynı zamanda geceyi ve kaldırımları kendisi için sığınak görür.

Geceye karşı şairin bu ilgisi sadece *Kaldırımlar* şiirinde değil, ilk dönemdeki birçok şiirinde açıkça görülür. Zamanın, gece gündüz döngüsüne ve bu ikisi arasındaki zaman dilimlerine atıf yaptığı şiirlerine *Akşam* (1922), *Mevsim Dönerken* (1922), *Geceye Şiir 1-2-3* (1930), *Aydınlık* (1923), *Yıldızlı Bir Gecede* (1928) gibi şiirlerini örnek gösterebiliriz. Bu şiirlerde, şairin sıkça kullandığı imgeler ölüm, cinler, devler, korkudur. Ölüm gibi bir imgeyi henüz genç yaşlarında şiirlerine konu eden şairin fikir çilesi açıkça belli olmaktadır. Şairin metafizik kaygıları bu genç yaşlarından itibaren sanatında yer bulur. Kaldırımlar şiiri de, zamana yazılan bu şiirlerin doruk noktası olur. Şair, gecenin karanlığında yaşadığı bu fikir çilesinden, her türlü korkusuna, öngöremediği sonsuzluk mefhumuna rağmen memnundur:

Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta;
Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum! (Kısakürek, 2015: 157).

Sonraki iki dördümlükte, geceye olan sevgisi dile getirilmektedir. Şairin yalnız yaşadığı fikir çilesinde kendine yoldaş kabul ettiği gece ve kaldırımlarla olmanın verdiği haz bu dizelerde anlatılır. Bu bir hazdır, çünkü şairin bu yalnız yolculuğu, sonunda onu huzura kavuşturacaktır. Huzur, son dördümlükte ifade edildiği gibi, kaldırımların şefkatli kollarında can vermektir.

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;
Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.
Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi.. (Kısakürek, 2015: 158).

Kaldırımlar üçlemesinin en çok bilinen kısmı, yukarıda incelediğimiz ilk bölümüdür. *Kaldırımlar*'ın ikinci bölümü de yine 1927 yılında kaleme alınmıştır. Bu şiir, şair ile kaldırımların birlikteliğini daha da perçinleyen anlatımlar içerir. Bu birliktelik, en güzel şekilde ikinci dördümlükte anlatılır;

Fahişe yataklardan kaçtığın günden beri,
Erimiş ruhlarınız bir derdin potasında.
Senin gölgeni içmiş, onun gözbebekleri;
Onun taşı erimiş, senin kafatasında (Kısakürek, 2015: 159).

Kaldırımlar üçlemesinin bu bölümünde, şair ve kaldırımların birlikteliği, ikisinin yalnız oluşuyla da açıklanır. Toplumdan soyutlanmışlık hali, ikisine de farklı bir özgürlük veriyor;

İkinizin de ne eş, ne arkadaşınız var;
Sükût gibi münzevi, çılgılık gibi hüsrünüz.

Dünyada taşınacak bir kuru başınız var;
Onu da, hangi diyar olsa götürürsünüz (Kısakürek, 2015: 159).

Son kıtada, yolcuların ölüme çıkan yolu ve bu yolda ki birliktelikleri anlatılır. Bu yolda gecenin bu iki yolcusunu birbirlerinden başka kimse anlamayacaktır.

Üçlemenin son şiirinde, artık kaldırımlar ve gece bir kadın silüetine bürünüp şairi peşinden sürükler. Fakat bu kadına kavuşmak bir hülyadan öteye gidemez. Kahramanın tek umudu, toprağın altına girdiğinde, kaldırımların sadık bir sevgili gibi başından ayrılmayacağı düşüncesidir. Üçlemenin bu şiiri iki dörtlüğün peşinden gelen üçer mısralık iki bölümden oluşur;

Arkamdan bir kakhaha duysam yaralanırım;
Onu bir başkasına râm oluyor sanırım,
Görsem pencerelerde soyunan bir karaltı.

Varsın, bugün bir acı duymasın gözyaşımдан;
Bana rahat bir döşek serince yerin altı,
Bilirim, kalkmayacak, bir yâr gibi başımdan... (Kısakürek, 2015: 160).

Bir yalnızlık şiiri olan *Kaldırımlar*'ın üç bölümü de ilginç bir biçimde ölüm temasıyla biter. Bununla birlikte, şiirin bir yalnızlık şiiri olduğu açıktır. Şiir, şairin fikir çilesindeki yalnızlığını tasvir eden, ruh dünyasını dışa vuran bir şiir olarak tanımlanabilir.

Necip Fazıl Kısakürek, yalnızlık şiirlerine yeni bir yorum getiren ve zamanın edebiyat dünyasında büyük yankı uyandıran *Kaldırımlar* şiirinden önce de sonra da yalnızlık şiirleri yazmıştır. Ancak hiçbiri *Kaldırımlar* kadar sevilmemiştir. Söz konusu yalnızlık şiirlerinden bir diğeri ise *Otel Odaları* (1927) adlı şiirdir. Bu şiir, *Kaldırımlar*'da huzuru bulan, kaldırımları mekân olarak seçen bir yalnızın hikâyesinden sonra, bu kez otel odalarının yalnız kahramanını anlatır. Dolayısıyla, şairin bu şiirlerindeki fark, yalnızlığı anlatış şeklinde ve bu anlatı için seçtiği mekândadır. Her iki şiir de, Necip Fazıl'ın ruh dünyasını ve ruh buhranlarını etkileyici biçimde aksettiren şiirler olmaları bakımından şairi tanımamıza da olanak sağlamaktadırlar.

Otel Odaları, şiirin yazıldığı dönem itibariyle ele alınıp tahlil edilmelidir. Bunun nedeni, o dönemde bir otel odasının günümüzdeki anlamından çok farklı anlamlar ifade etmesidir. Günümüzde otel odası çağrışım alanına öncelikle çok yıldızlı, gösterişli tatil mekânları girebilir. Ancak o dönemin otel odası daha çok, kimsesizlerin, yolda kalmış yolcuların, sığınacak yeri kalmamışların sığınağıdır. Bu açıdan bakıldığında şair, mekân seçimini eserinde vermek istediği yalnızlık duygusuna en uygun gelecek şekilde belirler. Şair, mekân aracılığıyla yalnızlık duygusunu müşahhaslaştırma yoluna gider. Böylece birçok insan için ortak duyguları kamçılayan imgeler aracılığıyla, yalnızlık duygusunu ortaya koyar.

Şiirde insana yalnızlık hissi, köhnemiş nesnelere aracılığıyla verilir. Yedi beyitlik şiirde her bir beytin ikinci mısraı tekrarlardan oluşur. Bu tekrarlanan nesnelere, otel odalarında yalnız konaklamış insanların akisleri vurur. Okuyucu, bu görüntüler aracılığıyla, söz konusu yalnız insanların yalnızlığını paylaşır.

Bir merhamettir yanan, daracık odaların,
İsli lambalarında, isli lambalarında.

Gelip geçen her yüzden gizli bir akis kalmış,
 Küflü aynalarında, küflü aynalarında.
 Atılan elbiseler, boğazlanmış bir adam,
 Kırık masalarında, kırık masalarında.
 Bir sırrı sürüklüyor, terlikler tıpır tıpır,
 İzbe sofalarında, izbe sofalarında.
 Atıyor sızılarını, çıplak duvarda nabzı,
 Çivi yaralarında, çivi yaralarında.
 Kulak verin ki, zaman, tahtayı kemiriyor,
 Tavan aralarında, tavan aralarında.
 Ağlayın, aşinasız, sessiz, can verenlere,
 Otel odalarında, otel odalarında (Kısakürek, 2015: 161).

Detaylı tahlilini yapmayacağımız şiirdeki birtakım noktalara değinmemiz uygun olacaktır. Şiir, şairin yalnızlığının yanı sıra fikir çilesinin de farklı bir boyutunu ortaya koyar. Yalnızların mekânı olan ve şairin de cemiyetten uzak kalabildiği bir ortam olarak otel odaları, onun yalnızlığının ve fikir çilesinin sessiz tanıklarındır. Onun bu fikir çilesi, izbe sofalardaki terlik tıkırtılarında, duvardaki çivi izlerinde ve tavan aralarında yankı bulmaktadır. Dolayısıyla otel odası, kaldırımlar gibi şairin yoldaşdır. Bu şiir de, ilginç bir şekilde, ölümlerle bitmektedir:

Ağlayın, aşinasız, sessiz can verenlere,
 Otel odalarında, otel odalarında (Kısakürek, 2015: 161).

Şair okuyucudan otel odalarının yalnız konukları için gözyaşı dökmemizi istemektedir. Bu kimsesiz, yalnız insanlar en azından bunu hak etmektedirler. *Kaldırımlar* ve *Otel Odaları* şiirleri birbirini tamamlayan şiirler gibidir. Her ikisinde de, nesnelere üzerinden şairin yalnızlığı anlatılmaktadır. Hem kaldırımlar hem de otel odaları şairin yalnızlığını simgeler. Buralar, onun cemiyetten uzaklaşarak kendi fikir çilesi ile baş başa kalabildiği yerlerdir.

Serseri adlı bir diğer yalnızlık şiiri ise 1924 yılında yazılmıştır. Şiir farklı açıdan yalnızlığın ve yalnız kalmanın ruh halini anlatır. Bu şiir, cemiyetten uzaklaşmanın ve yalnızlaşmanın adeta zirvesidir.

Yeryüzünde yalnız benim serseri,
 Yeryüzünde yalnız ben derbederim.
 Herkesin dünyada varsa bir yeri,
 Ben de bütün dünya benimdir derim (Kısakürek, 2015: 68).

Üç dörtlükten oluşan şiirin ilk dörtlüğünde şair, kendine dünyada yer edinememiş bir kahramanla bizi tanıştırır. Bu yalnız kahraman, tutunamamış biridir. Şiir, kahraman aracılığıyla bize, yalnızlığın destanını anlatır. Henüz ilk dörtlükten itibaren, kimsesizliği, kalabalıklar içinde bir başına kalmışlığı, başını sokacak bir yerinin dahi olmamasını, insanların onun yalnızlığına duyarsızlığını ve kahramanın anlaşılmasını okuruz. Kahramanın hayattan bir beklentisi de yoktur. Bununla birlikte zamana karşı bir haykırış görülür. Herkes, dünyayı kendine göre paylaştığını düşünür, ancak tüm dünya aslında onundur; çünkü dünyanın asıl anlamını bir o anlamaktadır.

Necip Fazıl'ın ilk dönem eserlerinde şairin iç çatışmalarının kaleme yansımalarının gözlemlendiğini düşünen Cafer Gariper, onun ilk kalem ürünlerinden itibaren iç dünyasında çatışmalar yaşayan genç insanın kendini ve nesnelere simgesel ağıd dışında anlamlandırmada yaşadığı güçlük ve buna bağlı olarak ortaya çıkan uyumsuzluğun dikkat çektiğini belirtir (Gariper, 2014: 117-140). Diğer yandan, şairin peşini hayatı boyunca bırakmayan fikir çilesinin ilk nüvelerini burada görmek mümkündür. Şair henüz bu durumun farkında değildir. Çünkü bir şey aramaktadır ancak ne aradığını tam olarak bilememekte ya da sadece kendisinin bildiği bu şeyi paylaşmamaktadır. Söz konusu arayış ikinci ve son dörtlükte görülür.

Yıllarca gezdirdim hoyrat başımı,
Aradım bir ömür, arkadaşımı.
Ölsem dikecek yok mezar taşımı;
Halime ben bile hayret ederim.
Gönlüm ne dertlidir, ne de bahtiyar;
Ne kendisine yâr, ne kimseye yâr,
Bir rüya uğruna ben diyâr diyâr,
Gölgemin peşinden yürür giderim... (Kısakürek, 2015: 68).

İkinci dörtlükte aradığını söylediği arkadaşı, üçüncü dörtlükte bir rüya olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla aradığı, açıklayamadığı bu durum şairi yine yalnız, bir başına bırakmaktadır. Bu karmaşık duyguları, 1939 yılında yazdığı *Ne Arıyorum?* adlı şiirinde de görürüz:

An oluyor bir garip duyguya varıyorum,
Ben bu sefil dünyada acep ne arıyorum?.. (Kısakürek, 2015: 314).

Necip Fazıl'ın hayatı, bir hayalin peşinde sürüp giden arayıştır. Bu, var olmanın verdiği acıdır. Şair, kendi varlığını kendisi için başlıca sorun telakki etmiş, hayatını bu sorunu çözme yolunda harcamıştır. Necip Fazıl'ın fikir çilesi kısaca böyle özetlenebilir. Diğer yandan şair, kendi sorununu kendi çözmek zorundadır. Kendi varoluş sorununu, başkasının çözemeyeceği için yalnızdır. Varoluş çilesini çözmeye şairin aracı şiirdir. "*Bizce şiir, mutlak hakikati arama işidir. Eşya ve hadiselerin, bütün mantık yasaklarına rağmen en mahrem, en mahcup, en nazik ve en hassas nahiyesini tutarak ve nispetlerini bularak mutlak hakikati arama işi*" (Kısakürek, 2015: 473). İşte her insanın bu hakikate ulaşma yolu farklı olduğu için şair de bu yolda yalnız başına çile çekmek zorundadır.

Bu çalışmada Necip Fazıl'ın şiirlerinden son olarak ele alınacak şiiri "*Yalnızlık*" (1929) adlı şiirdir. Yalnızlığın, üstada göre felsefi, düşünsel, ahlaki ve sosyal yönlerini iki dörtlüğe sığdırılmaktadır. Şiir, Necip Fazıl'ın söz dehasını da en açık bir biçimde göstermektedir. En basit sözcüklerle, en derin manalara ulaşmak sıradan bir şairin kaleminden çıkamaz. Bunu ancak, edebiyatımızda çok az şair başarmıştır. Necip Fazıl'ın *Örümcek Ağı* adlı şiirinin tahlilini yaparken Şerif Aktaş "*1920'li yılların başında Türkçenin ulaştığı sadeliği dikkatlere sunması bakımından önemlidir. Yani 1911'de Ziya Gökalp çevresinde belirlenen sadeleşme hedefine ulaşmıştır.*" der (Aktaş, 2009: 224). Aynı eserde yazar, Necip Fazıl'ın sanatı için şöyle demektedir: "*Başlangıçta, saf şiire özgü ses, söyleyiş ve konuşulan dilin kelime kadrosuyla insanın kendi kendisiyle hesaplaşmasını, korku ve endişelerini dile getiren; sürdürülen hayatın akışı içinde kalmak kaydıyla, yer yer fizik ötesinin sınırlarını zorlayan bu genç şair, XX. yüzyıl boyunca isminden ve şiirinden çok söz ettirecek bir mizaç ve dikkate değer bir yetenekle dünyaya gelmiş insanlardandır.*" (Aktaş, 2009: 222).

Söz konusu saf şiire özgü sesle yazılan incelediğimiz “*Yalnızlık*” adlı şiir, bize Necip Fazıl’ın henüz genç yaşlarında ortaya çıkan dehasını bir kez daha göstermektedir. İki dördlükten oluşan şiir, bu iki dördlüğe birçok manalar sıdırmaktadır.

Yalnızlık bir fenerse,
Ben de içindeki mum,
Onu, billur bir kâse
Gibi doldurur nurum.

Dışardan bana neler
Getirir pervaneler!
Pırlıtlar, nağmeler,
Renklerle eriyorum (Kısakürek, 2015: 231).

Şair ilk kıtada, kendi yalnızlığını güzel bir benzetme ile tarif eder. Yalnızlığı fenere benzeten şair, bu fenerin ışık kaynağının kendisi olduğunu anlatır. Bu benzetme özel bir benzetmedir. Çünkü benzetmenin gücü ikinci kıtada ortaya çıkmaktadır. Kendisini bir muma, kendisine ilgi gösterenleri ise pervanelere benzetmektedir. Pervaneler, aşk ile mumun etrafında dönmekte, onun ışığına koşmaktadırlar. Ancak pervanelerin muma ulaşma imkânı yoktur, ulaşırlarsa bu onların sonu olur. Bu pervanelerin trajedisidir. Mumun trajedisi ise yapayalnız eriyip tükenmektir. Bir bakıma mum ve pervanelerin boyutları birbirinden farklıdır. Birbirlerini görmekte, fakat asla bir araya gelememektedirler.

Görüldüğü üzere Necip Fazıl Kısakürek, çok değişik imgeler aracılığıyla şiirlerinde yalnızlık konusunu işlemiştir. Bu imgeler bazen kimsesiz sokaklar, boş kaldırımlar ve bu kaldırımlardaki fenerler olurken kimi zaman da otel, otel odaları ve otelin boş koridorları olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi bize göre ünlü şairin şiirlerinin gücü, herkes tarafından bilinen şeyleri imgeleştirerek bu bilindik şeylere çok derin anlamlar yüklenmesinden gelmektedir. Şairin sembolleştirdiği dış dünya insana, o hepimizin bildiğini sandığımız dünyanın aslında öyle olmadığı hissi de uyandırmaktadır.

Mihail Yuryeviç Lermontov’un hayatı ve şiirlerinde yalnızlık

Mihail Yuryeviç Lermontov, Rus edebiyatının dünya edebiyatına hediye ettiği büyük sanatçılardan birisidir. Türk okuyucusu tarafından bir Tolstoy, Dostoyevski ya da Puşkin kadar bilinmez. Bunun nedeni, Necip Fazıl gibi çok yönlü bir sanatçı olup nesir yazarı ve dramaturg olmakla birlikte Lermontov’un daha çok şair olarak bilinmesinden kaynaklanır. Şiir çevirisinin zorluğu da onun az tanınmasının nedenlerinden sayılabilir. Bu açıdan Lermontov’un sanatını daha iyi anlamak bakımından onun hayatının belirli noktalarına değinmekte fayda görmekteyiz.

Lermontov’u resmeden tablolar ve tanıdıklarının anlatıları ortak bir portre çizemez. Kimine göre neşeli, kimine göre düşünceli, bazı anlatılarda sevecen bazılarında ise tam tersi kötü bir portre karşımıza çıkar (Lermontovskaya ensiklopediya: 15). Bunun nedeni hayat hikâyesinde görülen inişler-çıkışlar, anne özlemi, baba hasreti, dönemin sorunlarına kafa yorma ve bu yolda anlaşılama, kalabalıklar içinde yalnız kalma gibi çok değişik duygulara maruz kalma olmalıdır.

Mihail Lermontov'un babası Yuri, maddi açıdan zayıf düşmüş soylu bir aileden gelmekteydi. Annesi Mariya Mihaylovna ise hastalıklı bir kadındı. Zengin ve nüfuzlu bir aile olan Stolıplınlardan gelen anneanne, kızının yüzbaşı rütbesi ile emekli olmuş, maddi açıdan kendilerine denk olmayan Yuri Petroviç ile evlenmesini istememektedir. Ancak kızının ısrarlarına dayanamayarak bu evliliği zorla da olsa onaylamak zorunda kalır. Hastalıklı anne, Lermontov henüz üç yaşına bile gelmeden ölür. Çocuğun velayeti konusunda yapılan mücadele sonucunda Lermontov anneanesiyle kalır. Oğlunu çok seven baba, çocuğun ihtiyacı olan hem maddi hem de manevi desteğin ancak anneanne tarafından verilebileceğini bildiğinden resmi olarak velayeti alabileceği halde ısrar etmez.

Ancak annenin ölümü ile iyice gün yüzüne çıkan baba ve anneanne arasındaki çekişme, küçük çocuk üzerinde etkili olur ve onun küçük yaşlardan itibaren kendi iç dünyasına çekilmesine neden olur. Babanın Penza vilayetinde Tarhamı köyündeki malikâneyi her ziyaretinde anneanne ile aralarında yaşanan tartışmalar küçük Mihail'in dikkatinden kaçmamaktadır (Pospelov vd., 1948: 275). Lermontov'un, annesiz büyümesi, babası ve anneanesi arasındaki kavgalara şahit olması onun yazmaya yönelmesine neden olur. Bir yazarın geçmişinin, özellikle de çocukluk yıllarının, o yazarın sanatını doğrudan etkileyen etkenlerden olduğu gerçeği dikkate alındığında, Lermontov'un çocukluğu hakkında anlatılanlar daha da önemli hale gelmektedir. Necip Fazıl'ın çocukluk yıllarında da benzer bir durum söz konusudur. Necip Fazıl çocukluk yıllarında ne annesini ne de babasını kaybetmemiştir ama babanın varlığı ile yokluğu şair için birdir. Bu durumu o şu sözlerle açıklar: “*Ne aldım sa annemden aldım, daha düne kadar yaşayan ve seksenini hayli aşkın olarak ölen, hayatı boyunca masum ve mazlum bu kadından aldığıma inanıyorum. Baba kolları ikinci planda*” (Kısakürek, 2012: 46). Lermontov'da anne, Necip Fazıl'da baba özlemi. Her iki şairin çocukluk yılları, onların erken yaşlarda ruhsal erginliğe ulaşmalarında en önemli etkidir. Diğer yandan bu yıllar, yazarların ileriki yıllarda yazdıkları eserlerde kendini gösterir. Örneğin Lermontov'un otobiyografik dramaları *Tuhaf Adam* (Странный человек) ve *İnsanlar ve Tutkular* (Menschen und Leidenschaften) adlı eserlerde, Necip Fazıl'ın *Bir Adam Yaratmak* başta olmak üzere birçok eserinde çocukluk yıllarının etkilerini görebiliriz.

Lermontov, anneannesinin gözbebeği olarak yaşadığı malikânede o dönem ancak çok az insanın erişebileceği seviyede bir eğitim alır. Fransızcanın yanı sıra Almanca ve İngilizceyi de çok iyi öğrenir. Fransız, Alman ve İngiliz yazarların eserlerini orijinallerinden okur. Byron'a karşı özel bir ilgisi vardır. Puşkin'in yanı sıra Byron ve romantizm, Lermontov'un sanatsal yönünü belirleyen en temel referanslardır. 1828 yılında Moskova Üniversitesi'nde, birçok Dekabrist² devrimcinin de eğitim gördüğü Blagorodny pansiyonunda 4. sınıfa başladığında kendini başkent edebi tartışmalarının içinde bulur. Bu tartışmalarda taraflar Aleksandr Puşkin'in desteklediği *Moskovski Vestnik* ve bu derginin karşıtı olan *Moskovski Telegraf* dergileridir. Lermontov özellikle Puşkin'e öykünür ve XIX. yüzyıl Rus şiirinde Byronizm akımının öncülerinden biri olur: “Lermontov'un da içinde bulunduğu, aydınlanma fikrine bağlı olan, liberalizmi ve hümanizmi destekleyen birçok kişi hayatın içinde yönünü kaybetmişti. İdeallerini gerçekleştirme yeteneğinden mahrum bırakılmış, toplumun reddettiği ve üst tabakanın dışladığı bu insanlar yeni bir akım oluşturdular. Lermontov da bu akımın en önemli Rus temsilcisidir” (Özberk, 2020: 204). 1828-1829 yıllarında Puşkin'in peşi sıra romantizm akımının temel ifade yöntemi poema (manzume) türünde eserler yazar: *Çerkezler* (Черкесы), *Kafkas Tutsağı* (Кавказский пленник), *Korsan* (Корсар), *Suçlu* (Преступник), *Oleg* (Олег), *İki Kardeş* (Два брата).

² Çar I. Nikolay'ın tahta çıkması sırasında ortaya çıkan karışıklıktan faydalanmak isteyen gizli birlikler Çarlık rejimine karşı 14 Aralık 1925'te ayaklandılar. Ayaklanma aralık (Dekabr) ayında gerçekleştiği için bunlara Dekabristler denildi. Çara ve kölelik düzenine karşı olan bu ilk ayaklanma halka inememesine ve başarısız olmasına rağmen çarlık rejimine karşı mücadelenin ilk tohumlarını atması bakımından önemlidir (Kurat, 1999: 317-319).

Bu eserlerde Kafkasya'ya yaptığı seyahatlerin izleri görülür. Poemalarda anlatı, toplumla uzlaşmaz bir savaş içerisinde olan kahraman etrafında döner (Vatsuro, 1983: 8-9). Lermontov'un yalnızlığı, topluma, toplumun değerlerine karşı duran kahramanın romantik yalnızlığıdır. V. Vatsuro bu yalnız kahramanı şu şekilde anlatır: “Kahraman, toplumsal ahlaki çığneyerek kovulan bir düşkün, cinayet, zina, yakın akrabayla ilişki gibi korkunç günahlar işleyen, onu topluma karşı üstün kılan insani tutkuları olan bir suçludur. O toplumun kurbanı ve ondan öç alan kişidir ve bu yüzden o, aynı anda hem kahraman hem de canidir. Suçu ise, trajik bir suç olarak anlamlandırılır” (Vatsuro, 1983: 9).

1830-1831 yılları Lermontov'un sanatının zirvesi sayılır. Sonraki yıl onun için kırılma yılıdır. 1832 yılında şair üniversite eğitiminin yarıda bırakmak zorunda kalır ve yakınlarının ısrarları ile askeri okula başlar. 1832 ve 1834 yılları arasında Lermontov “iki korkunç yıl” olarak tanımlar. Sanatsal açıdan kısır geçen yılların ardından 1835'te *Haçı Abrek* (Хаджи Абрек) poeması yayımlanır, *Maskarat* (Маскарад) sansür komisyonuna sunulur. Lermontov bu dönemde *İki Kardeş* (Два брата) adlı draması üzerinde çalışır, *Vadim* (Вадим) adlı bitmemiş romanını yazar ve diğer romanı *Prences Ligovskaya'ya* (Княгиня Лиговская) başlar (Vatsuro, 1983: 16). Görüldüğü üzere bu dönemde Lermontov'un sanatında nesir türünün hakim olduğu anlaşılmaktadır.

Şairin hayatındaki bir diğer dönüm noktası hiç şüphesiz A.S. Puşkin'in bir düello sonucu öldürülmesi üzerine yazdığı *Şairin Ölümü* (Смерть поэта) adlı şiirinin yayımlanması ve geniş kitlelerce şairin tanınması olmuştur. Puşkin'i sevenler tarafından coşkuyla selamlanan şiir, son 16 mısraı nedeniyle çarlık rejiminin öfkesini celp etmiştir. Söz konusu dizelerde şair Puşkin'in ölümünden çarı sorumlu tutar. Bu durum şairin ilk Kafkasya sürgününe yollanmasına neden olur. Kafkasya'da Lermontov Dekabristlerle tanışır, arkadaş çevresi genişler. Diğer yandan Kafkas halklarını, kültürlerini, folklorlarını yakından tanıma fırsatı bulur. Kafkasya izlenimleri, şairin eserlerinde Kafkasya temasının sıkça karşımıza çıkmasına neden olur.

1838 yılında anneannesinin çabalarıyla Çar tarafından affedilir ve başkent Petersburg'a döner. Petersburg'da Puşkin'in arkadaşları onu kendi aralarına alırlar ve şairin eserleri Puşkin'in çıkardığı *Sovremennik* dergisinde yayımlanmaya başlar. Ancak bir müddet sonra *Sovremennik* çevresinde oluşan çeşitli gruplar nedeniyle Lermontov bu çevrelerden soğur. Lermontov'un şiirleri Slavyanofiller³ tarafından da ilgiyle takip edilir. Fakat şair onların görüşlerini de tamamıyla içselleştiremez. Lermontov'un kendine yakın hissettiği tek dergi *Oteçestvenniye Zapiski* olur. Şairin birçok şiiri ve romanı bu dergide yayımlanır.

1840 yılında Fransız büyükelçisinin oğlu ile bir düello yapma girişiminde bulunan Lermontov, kimsenin burnu bile kanamamasına rağmen tekrar Kafkasya'ya yollanır. Burada bulunduğu süre zarfında kanlı savaşlara katılır ve birçok kahramanlık gösterir. Diğer yandan başkentte onun şiir kitapları yayımlanmaktadır. Üç aylığına döndüğü Petersburg'da neşesi yerindedir ve gelecek edebi çalışmaları için planlar yapmaktadır. Ancak 1841 yılında Lermontov Kafkasya'da, kendisinin şöhrete kavuşmasına neden olan Puşkin'in düellosu gibi bir düello sonucu hayata gözlerini yumar. Lermontov'un ölümünün de aynı Puşkin'inki gibi çar yönetiminin isteği ile olduğu söylenir. Bir şaka nedeniyle yapılan düellodaki rakibi askeri okuldan arkadaşı Martinov sadece başkentteki Lermontov düşmanlarının maşasıdır. 15 Temmuz 1841 yılında genç şair henüz 27 yaşında arkasında çok önemli eserler bırakarak bu dünyadan ayrılır.

³ Slavseverlik (Славянофильство), I. Petro'nun Avrupalı bir Rusya kurma çabalarına karşı reaksiyon olarak ortaya çıkan, Rusların Avrupa değerleriyle değil ortodoksluk ve sosyal birlik gibi milli değerlerle ilerlemesi gerektiğini düşünen, Rusya dışındaki Slavlar için ise Panslavizm düşüncesini ortaya koyarak siyasi bir akım haline alan fikir akımıdır (Kurat, 1999: 332-334).

Yalnızlık

Rusçada *yalnızlık* (одиночество) sözcüğünün kökünde tek yaşayan, münferit (одиночный), yalnız, tek (одинокий) sözcüklerinde olduğu gibi 'bir' (один) sayısı vardır. Dolayısıyla yukarıdaki mısralarda olduğu gibi Lermontov'un şiirlerinde birçok yerde "bir" sayısı yalnızlığı ifade etmek için karşımıza çıkmaktadır. Türkçemizde de "bir" sayısı bir başına sözcüğüne yalnız, kimsesiz anlamında kullanılmaktadır. Şairin sanatına dönemsel olarak üç dönemde incelendiğinde yalnızlık anlam alanına giren kelimelerde I. dönem 12.8, II. dönem 9.6 ve III. dönemde 9.5 şeklinde şairinin son dönemlerine doğru oransal bir azalma olduğu gözlemlenmektedir (Lermontovskaya ensiklopediya: 718). Diğer yandan yazarın şiirlerinde *yalnızlık* (одиночество) kelimesi 4 defa, *yalnız* (одинокий) kelimesi 49 defa, yalnızlıkla ilgili diğer kelimeler 11 defa ve *bir* (один) ise 1472 defa geçmektedir (Lermontovskaya ensiklopediya: 740).

Yalnızlık, yukarıda verdiğimiz istatistiklerin de ötesinde Lermontov'un tüm sanatına işlemiş olan ve onun düşünce yapısını ifade eden motif, ilk şiirlerinden sonuncusuna kadar onun şiirinin merkezi ve egemen temasıdır. Öyle ki Rus şairlerinden hiçbirinde bu motif böylesine kapayıcı olmamıştır (Lermontovskaya ensiklopediya: 294). İlk dönem şiirlerinden itibaren şairin sanatına eşlik eden yalnızlık konusu şairin hayatı boyunca, kimi zaman evrimleşerek, sanatının ayrılmaz bir parçası konumuna gelmiştir. Örneğin ilk dönem şiirlerinde çocukça bir içe kapanıklık, dış dünyadan kaçış şeklindeki yalnızlık ileriki dönem şiirlerinde insan uğunlarının arasında yapayalnız kalmanın trajedisi olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Lermontov'un romantik kahramanı Byron'a öykünen yazarın romantik yönünden dolayı en başta romantik kahramanın yalnızlığı şeklinde ortaya çıkar. Lermontov'un kahramanı da diğer tüm romantik kahramanlar gibi yalnız, toplum tarafından anlaşılmayan ve toplumca dışlanmış bir kahramandır. Anlaşılamama ve dışlanma onu doğaya yöneltir, kahramanın insanlardan kaçışına neden olur. Şairin yalnızlığı, Necip Fazıl da olduğu gibi çok değişik imgeler üzerinden ifade edilebilir. Manastırın çan kulesini kişileştirdiği *Bir kış sabahındaki adam* (Кто в утро зимнее, 1831) adlı şiirini şu satırlarla bitirir:

Susturamazlar Onu; hep yalnız,
Yüksek kulenin somurtkan efendisi,
Duyurur dünyaya her şeyi, ama tek başına
Kendisi yabancıdır her şeye, yere ve göktekilere.

Его не заглушат; всегда один,
Высокой башни мрачный властелин,
Он возвещает миру все, но сам
Сам чужд всему, земле и небесам
(Lermontov, 2014: 202).

1830-1831 yılları şairin sanatının zirveye ulaştığı yıllar olarak kabul edilebilir. Bu dönemde Blagorodny pansiyon çevresinde iyice yeşeren devrimci düşüncelerden Lermontov da etkilenir. Sosyal ve politik sorunlar şiirlerinde ve poemalarında başlıca konular haline gelir. Örneğin tamamlanmış ilk draması olan *İspanyollar* (Испанцы-1830), *Bir Türkün Şikayetnamesi* (Жалобы турка-1830) adlı şiirinde despotizme ve derebeyi sistemine karşı duruşu gösteren eserlerdir. Sonuncusunda bir Türkün ağzından yabancı arkadaşına yazılmış bir mektup gibi duran şiirde doğu motifleriyle birlikte Türkiye kızgın güneşin altındaki yabancı bir ülke olarak tanıtılıyor. Kurnazlık ve vurdumduymazlık buraya özgü olarak aktarılıyor. Son dördümlük bir dipnot olarak karşımıza çıkıyor. Ama asıl etkileyici satırlar bundan önce:

Köledir ve zincirlerden inler orada insanlar!
Arkadaş! İşte bu topraklar... vatanım benim!

Там стонет человек от рабства и цепей!
Друг! Этот край... моя отчизна!
(Lermontov, 1983: 37)

Bu satırların ardından gelen dipnot dörtlüğünde şair bu ülkenin aslında Rusya olduğunu, şiirde imaların varlığını açıklayarak “Yalanlar gerçekleri gizlesin: Ne yapalım?.. Hepimiz insanız” sözleriyle bitiriyor. İster dönemin devrimci düşüncelerine kapılmış bir gencin satırları olsun, ister de çabuk olgunlaşmış bir delikanlının düşünceleri olsun, henüz on beş yaşındaki Lermontov’un yazdığı bu satırlar dönemi yansıtmakta, şairin çalışmamızda ifade etmeye çalıştığımız yalnızlığını açıklamaya yardımcı olmaktadır. Zira Lermontov hem sosyo-politik sorunlar hem de sosyetenin yalanlar üzerine kurulu yaşantısı nedeniyle kendini insanlardan uzak tutmaya başlamış, yalnızlığa doğru sürüklenmiştir. Necip Fazıl’da da gördüğümüz şair yalnızlıktır bu. Necip Fazıl’da anlaşılammama ya da gerçekleri tek başına görme ve şairane bir kibrin tezahürü olarak karşımıza çıkan yalnızlık, Lermontov’un sanatında gerçekleri görme ve bu gerçekleri göremeyen toplumdan kaçış olarak algılanabilir.

Lermontov’un ilk yalnızlık şiirlerinin, sosyo-politik konulara değindiği dönemle eş zamanlı olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. 1830 yılında yazdığı *Yalnızlık* (Одиночество) adlı şiiri ilk dönem yalnızlık şiirlerinin öncülerindedir.

Ne korkunç, zincirlerini çekmek
Yalnızlık içinde hayatın,
Hazır herkes paylaşmaya neşeyi
Ve hiç kimse istemez paylaşmak kederi.

Ne korkunç, zincirlerini çekmek
Yalnızlık içinde hayatın,
Hazır herkes paylaşmaya neşeyi
Ve hiç kimse istemez paylaşmak kederi.

Şairin gençliğinin verdiği hevesle kendisini insanlardan uzak, belki kovulmuş, sürülmüş kahraman gibi gördüğü dönemin eseri olarak karşımıza çıkan bir şiirdir *Yalnızlık* şiiri. Hayatın yükünü çeken, hüznlerini paylaşacak kimse bulamayan bir kahraman var karşımızda. Dolayısıyla tüm bunlara tek başına göğüs germek zorunda kalan yalnız bir kahraman ile şair duygularını bizimle paylaşmaktadır. Sonraki dörtlükte ise yalnızlığını daha açık ifade eder ve Tanrı’nın yalnızlığı ile kendisinininki arasında bir benzetme kurar:

Yalnızım ben burada göklerin efendisi gibi,
Yüreğim ıstırap ile dolmuş,
Ve görüyorum, kadere mahkûm olmuş
Geçiyor seneler rüya gibi...

Один я здесь, как царь воздушный,
Страданья в сердце стеснены,
И вижу, как судьбе послушно,
Года уходят, будто сны;
(Lermontov, 2014: 202).

Şairin yalnızlığa kaçışının en önemli nedenlerden biri de sosyetenin vurdumduymaz, her türlü baskıya boyun eğen yaşam biçimidir. Soyluların sosyete yaşamının yalanlar üzere olduğu ve buradaki gençlikte gelecek için hiçbir umut ışığı olmadığı fikri şairin *Düşünce* (Дума, 1838) adlı şiirinde anlatılır. Bu şiirde şair kendini toplumdan ayrı görmez ve ‘biz’ şahıs zamiriyle yazar şiirini ancak tüm bu gerçekleri; gençliğin boşluğunu, geleceği göremeyişini, yönetime köle oluşunu, ahlaki çöküntüyü, şair görebilmektedir. Şair bu durumu fark edebilme ayrıcalığına ulaşması bakımından yalnızdır. Lermontov’un ruhsuz ve maskelerin ardına saklanmış olarak tarif ettiği sosyete kalabalığını anlattığı bir diğer şiiri ise *Hep sarılıyım rengârenk bir kalabalıkla* (Как часто, пестрою толпою окружен, 1840) adlı şiirdir. Bu şiirde şair ruhsuz kalabalıktan kurtulma isteğini anlatır. Hayal dünyasında

çocukluğuna kaçıp sığınan şair etrafındaki acı gerçeklerle, kalabalığın gürültüsüyle uyanır ve bu kalabalığa demirden şiirler haykırmak istediğini söyler:

Ah! Ne kadar bozmak isterim neşelerini

О, как мне хочется смутить веселость их

Ve cesurca demir mısralarımı atmak gözlerine,
Yıkanmış acı ve öfkeyle!...

И дерзко бросить им в глаза железный стих,
Облитый горечью и злостью!..
(Lermontov, 1979: 119).

Yalnızlık ve keder konuları Lermontov'un şiir sanatında sıkça yer bulmuştur. *Hem sıkıcı hem kederli hem de elimi uzatacak kimsem yok* (И скучно и грустно, и некому руку подать) adlı şiirinde şair ilk satırlarda lirik kahramanın monoloğu aracılığıyla gizli yalnızlığını anlatıyor. Diğer yandan 27 yaşındaki şairin arzularını yitirmesi ve düştüğü umutsuzluk ilk dörtlükteki dizelerden anlaşılıyor.

Hem sıkıntı hem hüüün ve kimse yok yardım edecek
Düştüğü anda yüreğim sıkıntıya
Arzular! Nedir faydası boşuna ve sonsuza dek
arzulamanın?
Oysa geçiyor yıllarım, en güzel yıllarım!

И скучно и грустно, и некому руку подать
В минуту душевной невзгоды..
Желанья!.. что пользы напрасно и вечно желать?..
А годы проходят — все лучшие годы! (Lermontov,
1979: 119).

Şair zor zamanlarda elini tutan kimsenin olmadığını söylediği ilk dörtlükten sonra ikinci dörtlükte gerçek aşkı bulamadığını anlatır. Son dörtlükte ise yalnızlık ve hüüün ile hayatı sorguladığı dizeler vardır. Tutkuların geçici olduğu dünyada her şeyin oyundan ibaret olduğunu düşünen şair şiirini gerçekle yüzleşerek sonlandırır.

Nedir tutku? Er ya da geç tatlı dertleri gönlün
Kaybolacak mantığın sözü önünde;
Ve hayat, etrafa soğuk bir dikkatle baktığın zaman
Öyle boş ve aptalca bir şakadır ki...

Что страсти? — ведь рано иль поздно их сладкий
недут
Исчезнет при слове рассудка;
И жизнь, как посмотришь с холодным вниманьем
вокруг —
Такая пустая и глупая шутка
(Lermontov, 1979: 119).

Bu şiirde Lermontov'un, sadece toplum içinde yalnız oluşunu gözlemlemiyoruz. Şair bize aşkta ve dostlukta da bir başına kaldığını anlatmaktadır. Şiirde yalnızlığın verdiği kederin şaire gerçek aşkı, dostluğu ve hayatın anlamı sorgulatması görülmektedir.

Lermontov'un şiirlerinde yalnızlığın farklı halleri de anlatılmaktadır. Örneğin *Mahpus* (Узник) adlı şiirinde bir mahkûmun hapisanedeki özgürlük hasreti ve onun yalnızlığı anlatılmaktadır. Şiir Lermontov'un Puşkin'in ölümü üzerine yazdığı şiir nedeniyle tutuklanması sırasında yazılmıştır. Şiir sekizer mısralık üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kara gözlü bir kıza ve kara bir taya olan özlem anlatılmakta, ikinci bölümde hapisanede olduğu gerçeği ve tayın kırlarda özgürde dolaştığı, son bölümde ise mahpusun yalnızlığı anlatılmaktadır:

Yalnızım ben, huzur yok:
Tamamen çıplak duvarlar,
Lambanın ışığı cızlı,
Can çekişiyor ateş,
Tek duyulan: arkasında kapıların
Ölçülü tiz adımları duyuluyor
Gecenin sessizliğinde
Mülayim zindancı geziniyor.

Одинок я — нет отрады:
Стены голые кругом,
Тускло светит луч лампы
Умирающим огнем;
Только слышно: за дверями
Звучно-мерными шагами
Ходит в тишине ночной
Безответный часовой. (Lermontov, 1979: 99)

99).

Necip Fazıl Kısakürek'in "Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;" dizesiyle başlayan Kaldırımlar'a benzer bir ruh haliyle yazıldığı belli olan şiirine Lermontov *Yalnız başıma çıkıyorum yola* (Выхожу один я на дорогу;) dizesiyle başlar. Lermontov kendi başına yol aldığı ifade ederken Necip Fazıl kimsenin olmadığı bir sokakta yürümektedir. Lermontov geceye ve doğaya, Necip Fazıl kaldırımlara sığınmaktadır. Eser şairin düello sonucu öldürülmesine yakın yazılmış son şiirlerinden biridir. Lermontov, kendi ölümünü hissetmişçesine bu şiirde tüm gizli duygularını ve tabii ki yalnızlığını anlatmaktadır.

Yola çıkıyorum yalnız başıma;
Parlıyor taş yol sislerin arasından.
Gece sessiz. Kulak vermiş çöl tanrıya,
Ve yıldızlar konuşuyor yıldızlarla.
Sema huzurlu ve enfes!
Uyuyor yeryüzü ışıldağan mavilikte ...
Öyle bana zor gelen ve canımı yakan ne?
Neyi bekliyorum? Pişmanlıklarım mı var?
(Lermontov, 1979: 155).

Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет богу,
И звезда с звездою говорит.
В небесах торжественно и чудно!
Спит земля в сияньи голубом...
Что же мне так больно и так трудно?
Жду ль чего? жалею ли о чём?

Bir şey aramak, ne aradığını bilememek, Necip Fazıl'ın kaleminde de gözlemlediğimiz bir duyguydu. Şair;

An oluyor bir garip duyguya varıyorum,
Ben bu sefil dünyada acep ne arıyorum?.. (Kısakürek, 2015: 314).

derken Lermontov'un sorduğu soruların benzerlerini sormuyor mu? Her iki şairde de şairlere has duyarlılık ile dünyadaki yalnızlığını ve yerini sorgulama, aradaki zaman ve mekan farkına rağmen, açıkça gözlemlenebiliyor.

Lermontov şiirinin üçüncü dördlüğünde hayattan beklentisinin olmadığını anlatmaktadır:

Bir beklentim yok ki hayattan,
Üzülmiyorum da hiç geçmişe.
Arıyorum özgürlüğü ve huzuru!
Uykuya dalıp unutulmak istiyorum!

Уж не жду от жизни ничего я,
И не жаль мне прошлого ничуть;
Я ищу свободы и покоя!
Я б хотел забыться и заснуть!.
(Lermontov, 1979: 155).

Ancak şiirdeki lirik kahramanın arzuladığı Necip Fazıl gibi ölüm değildir. Necip Fazıl,

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;
Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.
Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi.. (Kısakürek, 2015: 158).

diyerek ölüme kaçırken Lermontov'un isteği başkadır:

Fakat o soğuk kabir uykusunda değil...
Asırlarca uyumayı isterdim.
Uyuklasın göğsümde hayatın kudreti
Her nefeste göğsüm, inip kalsın sessizce.
Sesim titreyerek tüm gece ve tüm gün
Anlatsın aşkı tatlı bir sesle
Her daim yemyeşil dallarıyla kara meşe

Но не тем холодным сном могилы...
Я б желал навеки так заснуть,
Чтоб в груди дремали жизни силы,
Чтоб, дыша, вздымалась тихо грудь;
Чтоб всю ночь, весь день мой слух лелея,
Про любовь мне сладкий голос пел,
Надо мной чтоб, вечно зеленея,

Üstüme eğilsin ve hışırdasın.
(Lermontov, 1979: 155).

Темный дуб склонялся и шумел.

Görüldüğü gibi Lermontov Necip Fazıl'ın aksine ölümü doğrudan dillendirmez, sonsuz huzuru arıyorum der. Ancak her iki şair de çevrelerindeki gerçeklikten kaçışın ölüme olduğunun bilincindedir. Birisi somut gerçeklikten tabiata ve olasılığı olmayan bir dünyaya kaçarken diğeri ölüme sığınmaktadır. Her iki şair de şiirlerinde somut gerçeklerden soyut dünyalara kaçmaktadırlar. Lermontov genç yaşında yalnız başına bir düelloda, Necip Fazıl ise uzun ve kalabalıklar içinde yalnız bir hayattan sonra hayata gözlerini yumarlar. İki şairin de yalnızlığını Necip Fazıl şu dizelerle özetler:

Yalnızız, beşikten tut tabuta kadar yalnız;

Ülfet, kara yalnız madeninde bir yaldız... (Kısakürek, 2015: 252).

Sonuç

Necip Fazıl Kısakürek ve Mihail Yuryeviç Lermontov'un yalnızlık temalı şiirleri incelendiğinde her iki sanatçının da yaşadıkları toplumdan, çevreden, zamandan ve kendi hayat hikâyelerinden beslenerek kendilerine has bir üslupla duygularını şiire döktükleri gözlemlenmiştir. Necip Fazıl Fransa'daki öğrencilik yıllarından beslenirken, Lermontov Kafkasya'ya yaptığı seyahatlerden kendisine esin kaynağı bulmaktadır. Dolayısıyla aynı duygunun farklı şairlerce farklı biçimlerle aktarıldığı, şairlerin somut ve soyut imgeler sayesinde kendi yalnızlıklarını lirik kahramanları sayesinde okuyucuya sundukları görülmüştür. Bunun yanı sıra her iki şairde de ortak olarak gözlemlenen özellikler de mevcuttur. Buna göre en başta şairlerde var olup, diğer insanlarda olmayan söz yeteneğinin onları bir yandan ayrıcalıklı konuma getirirken diğer yandan ise yalnızlaştırdığı anlaşılmaktadır. Söz konusu yetenek Necip Fazıl'da güçlü bir özgüvenin yanı sıra yalnız kalmanın acı ıstırabına neden olmaktadır, Lermontov'un toplumsal olaylara farklı bakabilmesine, toplum tarafından anlaşılmasına ve bunun sonucunda şairin yalnız kalmasına sebebiyet vermektedir.

Lermontov henüz 27 yaşındayken hayata gözlerini yummuştur. Diğer yandan Necip Fazıl uzun bir ömür sürse de burada ele alınan şiirleri çoğunlukla gençlik yıllarının eserleridir. Böylece her iki şairin benzer çağları incelenmiş bulunmaktadır. Necip Fazıl'ın düşünce dünyasındaki ve sanatındaki değişimler bilinmekle birlikte, genç yaşta ölen Lermontov'un sanatının ne yöne doğru evrileceğini söylemek tahminden öteye gidemeyecektir. Şairler farklı ülkelerde doğmuş, farklı zamanlarda yaşamış olsalar da benzer duyguları tattıkları, şair olmanın getirdiği evrensel yalnızlıkla mücadele ettikleri açıkça şiirlerinden anlaşılmaktadır. Şairlerin bu yalnızlıktan kurtulmak için farklı yolları denedikleri düşünülmekle birlikte aslında her ikisi de dünyevi ıstıraplardan kurtulmanın yolunun ya soğuk bir kaldırım taşında ya da yemyeşil bir meşe ağacının altında sonsuz uykuya dalmak olduğunu bilirler.

Çalışmamızın kültürlerarası iletişim bağlamında farklı kültürlerin birbirlerini tanıması için yapılan çalışmalara katkıda bulunduğunu düşünüyoruz. Farklı coğrafyalardan sanatçıların dünyayı algılamalarındaki benzerliklerin ve farklılıkların bu şekilde incelenmesinin faydalı olacağı ve çalışmamızın benzer yeni çalışmalara örnek teşkil edeceğini umuyoruz.

Kaynakça

Aktaş, Ş. (2009). *Şiir Tahlili, Teori ve Uygulama*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Aytaç, G. (1999). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Papirüs.

Gariper, C. (2014). Necip Fazıl'da ve Ahmet Hâşim'de Başın Aykırılığı ve Horlanışı. *Bilig*, ss. 117-140.

- Kısakürek, N.F. (2015). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu.
- Kısakürek, N.F. (2012). *Kafa Kâğıdı*. İstanbul: Büyük Doğu.
- Kurat, A.N. (1999). *Rusya Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Okay, M.O. (2005). İnsan sanatçı/Şair ve Düşünür olarak Bir Necip Fazıl Kısakürek Portesi. *Hece, Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı*. Ankara.
- Özberk, M. (2020). Optimistiçeskiy pessimizm v tvorçestve M.Yu. Lermontova, *İDİL Sanat ve Dil Dergisi*, Şubat 2020, Sayı 66, Volume 9, s. 200-207.
- Bahtin, M.M. (1979). *Eстетika slovesnogo tvorçestva*. 2-e izd. - M.: İskusstvo.
- Lermontov, Yu.M. (1979). *İzbrannıye soçineniya*. L.: Lenizdat.
- Lermontov, Yu.M. (1983). *İzbrannıye soçineniya*. M: Hudojestvennaya literatura.
- Lermontov, Yu.M. (2014). *Sobraniye soçineniy v 4 t. T. 1.Stihotvoreniya*. Otv. Red. Toma N.G. Ohotin. –SPb.: İzdatelstvo puşkinskogo doma
- Lermontovskaya entsiklopediya*. (1981). Gl. Red. V.A. Manuylov. Moskva: İzd. Sovyetskaya entsiklopediya.
- Pospelov, N., Şabliovski, P., Zerçaninov, A., (1948). *Russkaya literatura. Uçebnik dlya VIII klassa sredney şkoli*. Moskva: Gosudarstvennoye uçebno-pedagogičeskoe izdatelstvo.
- Vatsuro, V.E. (1983). Hudojestvennaya problematika Lermontova. *M.Yu. Lermontov, İzbrannıye soçineniya*. M: Hudojestvennaya literatura.